

Den Spiegel

Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Gemeentearchief Vlissingen

Sprookjesstad Vlissingen door de ogen van Anton Pieck

Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam

Het snoepje van de week

Koningin Mathilde en de Lampsins?

Jaargang 38, nummer 1 - januari 2020. Losse nummers € 4,00

Den Spiegel

Jaargang 38 nummer 1, januari 2020

Den Spiegel is het tijdschrift van de Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Gemeentearchief Vlissingen

Inhoud

Sprookjesstad Vlissingen, Wibaut, het snoepje van de week en een koningin <i>Aafke Verdonk-Rodenhuis</i>	2
Sprookjesstad Vlissingen door de ogen van Anton Pieck <i>Arthur Scheijde</i>	3
Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam <i>Jaco Simons</i>	8
Het snoepje van de week <i>Jules Braat</i>	14
Koningin Mathilde en de Lampsins? <i>Tatjana V. Lebedeva en Jan C. Blik</i>	22
muZEEumnieuws <i>Karen Kroese</i>	25
Archiefnieuws <i>Ad Tramper</i>	27
Van het bestuur <i>Peter van Druenen</i>	28

Redactie en redactieadres

A.H. Verdonk-Rodenhuis, eindredacteur
D.A. Broers
N.Ph.E. van den Elzen-Velleman
A. Meerman
A.C. Tramper

Breewaterstraat 8b, 4381 JX Vlissingen
ISSN: 0921-982X
E-mail: redactie@vriendenmuzeeum.nl

Sluitingsdatum kopij

15 februari 2020. Kopij die na sluitingsdatum wordt ingeleverd, wordt niet meer geplaatst of wordt in de volgende *Den Spiegel* gepubliceerd.

Ingezonden stukken

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken in te korten of niet te plaatsen.

Vormgeving

Kees Hoendervangers, DtP-plus, Vlissingen

Druk

Drukkerij Meulenberg, Middelburg

Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Gemeentearchief Vlissingen

De contributie voor het lidmaatschap van de vereniging bedraagt voor nieuwe leden minimaal € 22,50 per kalenderjaar. Ook kan naar keuze een hoger bedrag worden betaald. Elk bedrag boven de minimumcontributie komt geheel ten goede aan het aankoop- en restauratiefonds.

Overmaking van de contributie kan geschieden op NL76 INGB 0000 3301 98 t.n.v. Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Gemeentearchief Vlissingen.

Website

www.vriendenmuzeeum.nl
www.muzeem.nl
www.gemeentearchiefvlissingen.nl

Ledenadministratie

Niek Peters, Ruys de Beerenbrouckstraat 20
4384 ET Vlissingen,
Tel. 0118-464683 – 06 48247128
E-mailadres: secr@vriendenmuzeeum.nl

Bestuur

P.G. van Druenen, voorzitter
L. Goldschmitz, secretaris
vacature, penningmeester
F.K. Hulsbergen, bestuurslid
M. Kloosterboer, bestuurslid
N. Peters, bestuurslid
A.C. Tramper, adviseur

Voorpagina:

Vlissingen door Anton Pieck.

Zonder schriftelijke toestemming van de redactie mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

Geboren te Vlissingen – Gemaakt in Amsterdam

JACO SIMONS

Hoewel ze zeer uiteenlopende persoonlijkheden waren, hadden ze toch een aantal speerpunten gemeen: alle drie werden ze geboren in het negentiende-eeuwse Vlissingen en brachten hun jeugd door in de Walcherse havenstad. Vervolgens verwierven ze nationale bekendheid, voornamelijk als gevolg van hun werkzaamheden in Amsterdam. Tot slot lieten ze het leven in de eerste helft van de twintigste eeuw. In een korte serie artikelen gaan we nader kennis maken met de vergeten Frederik Cornelis Tromp (1828-1900), de voortvarende Florentinus Marinus Wibaut (1859-1934) en de vrijgevochten Jean-Louis Pissuisse (1880-1927).

Voortvarende Vlissinger – Floor Wibaut (1859-1936). Herinneringen in Vlissingen, Middelburg en Amsterdam

Geboren en getogen in Vlissingen, zakelijke carrière in Middelburg en politieke volksheld in Amsterdam. Dat zijn enkele steekwoorden die horen bij het leven van Florentinus Marinus Wibaut.

Er is al veel gepubliceerd over de invloedrijke, zeg maar gerust machtige Wibaut, vooral over zijn politieke leven in Amsterdam. Wibaut wordt beschreven in diverse biografieën, vele boeken, artikelen en ambtelijke stukken. En natuurlijk kunnen wij zijn autobiografie lezen. Aan deze reeks valt weinig meer toe te voegen. In deze bijdrage gaan we ons daarom focussen op de, in de meeste gevallen, tastbare herinneringen aan Floor Wibaut in Vlissingen, Middelburg en Amsterdam. Hieruit blijkt dat de Zeeuwse steden weinig hebben gedaan om deze bijzondere Vlissinger te eren. Wibaut krijgt in zijn geboorteplaats weliswaar enige aandacht; in Middelburg nauwelijks, terwijl hij daar toch lange tijd opereerde als succesvolle zakenman. Het contrast met

Geboortehuis in het Groenewoud, Vlissingen. (foto: Jaco Simons)

Amsterdam is groot. Daar wordt hij, soms zelfs letterlijk, op een voetstuk gezet.

Zeeuwse zakenman

Florentinus Marinus (Floor) Wibaut werd in 1859 geboren in het Groenewoud in Vlissingen. Hij bracht in het pand met het huidige nummer 58 zijn kinderjaren door. Floor was de op één na jongste van een gezin van elf kinderen. De meeste van deze kinderen stierven op jonge tot zeer jonge leeftijd. Floors vader was koopman en vermogend geworden door zijn steeds uitbreidende handel. Wibaut senior was onder meer aandeelhouder van de Middelburgse houthandel Alberts.

Tegen zijn zin in werd de nog jonge Floor door zijn vader naar de Openbare Handelsschool in Amsterdam gestuurd. Achteraf gezien een gouden zet. Floor werd in de hoofdstad geconfronteerd met de barre toestand waarin de arbeidersklasse moest zien te overleven en die ervaring zou cruciaal worden in zijn latere leven.

Floor ging in 1876/1877, na zijn studie aan de handelsschool, werken bij houthandel Alberts en vestigde zich in Middelburg. Hij erfde na zijn vaders dood in 1881 zijn belangen in het houtbedrijf en werd later directeur van deze onderneming. Floor was niet alleen bemiddeld vanwege zijn vaders nalatenschap, maar vergrootte zijn vermogen als gevolg van succesvol ondernemerschap.

In 1885 trouwde Floor Wibaut met de Middelburgse Mathilde Berdenis van Berlekom. Samen kregen zij vier kinderen.

Wie bouwt? Wibaut!

Zoals gezegd begon de connectie met Amsterdam al tijdens zijn studententijd, maar ook als zakenman reisde Wibaut in bepaalde perioden wekelijks vanuit Middelburg naar de hoofdstad. In 1904 besloot hij Zeeland te verlaten om zijn sociaal-politieke ambities te kunnen verwezenlijken. Zijn keuze voor Amsterdam was vanzelfsprekend. Hij startte zijn politieke carrière als gemeenteraadslid. Daarna bekleedde hij, in totaal vijftien jaar lang, van 1914 tot 1927 en van 1929 tot 1931, het ambt van wethouder voor volkshuisvesting en financiën. Amsterdam wilde vanaf het begin van de twintigste eeuw de erbarmelijke leefomstandigheden van het arbeidersvolk verbeteren. Onder leiding van enkele sterke wethouders moesten er plannen worden gemaakt en uitgevoerd. In de strijd tegen slechte woonomstandigheden liet de gemeente duizenden nieuwe woningen bouwen, in samenwerking met woningbouwverenigingen. Vele arbeiderswijken werden uit de grond gestampt. De stad ging een grote rol opeisen om de voorgenomen plannen te kunnen verwezenlijken. Zo kwamen voorzieningen als gas, water en

telefoon in handen van de stad. De hoofdstad werd in die periode niet alleen het 'mekka van de volkshuisvesting' genoemd, maar Amsterdam was in deze periode de proeftuin voor de verzorgingsstaat, waar Nederland in de tweede helft van de twintigste eeuw bekend om zou worden.

Zijn inspanningen voor de Amsterdamse arbeiders leverde wethouder Wibaut een bijna heldenstatus op in Amsterdam en de prediëten 'de machtige' en 'de ongekroonde onderkoning van Amsterdam'.

Naast de lokale politiek was Wibaut ook op landelijk niveau actief. In de periode 1922-1935 was hij lid/fractievoorzitter van de Eerste Kamer en hij was korte tijd partijvoorzitter van de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij.

In 1936 schreef Wibaut zijn memoires. Dit op voorspraak van vrienden genomen initiatief was net op tijd, want kort daarna overleed de markante Vlissinger.

Vlissingen

De herinneringen aan Wibaut zijn in zijn geboortestad niet talrijk. Vlissingen kent de qua omvang bescheiden Wibautlaan in Hofwijk, de wijk die grenst aan Papegaaienburg. De straat kreeg zijn naam bij raadsbesluit van 31 mei 1990. In deze buurt werden meer markante Vlissingers vereeuwigd. Aan de muur van een pand in de Weteringstraat, in het centrum van Vlissingen, treffen we een plaquette. Die werd in 2009 gemaakt door kunstenaar Jan Haas vanwege het feit dat Wibauts honderdvijftig-

Plaquette ter herinnering aan F.M. Wibaut, Vlissingen. (foto: Jaco Simons)

ste geboortjaar werd herdacht. Het werk van Haas is een zogeheten bronsplastiek. Bij de plaquette is informatieve tekst gevoegd. Het kunstwerk werd onthuld door de toenmalige minister voor Wonen, Wijken en Integratie Eberhard van der Laan.

Aan de gevel van Floors geboortehuis in het Groenewoud treffen we helaas geen informatiebordje. Dat zou wel op zijn plaats zijn, ook al kunnen we de tekst bij de plaquette in de tegenover het Groenewoud liggende Weteringstraat vinden.

Middelburg

In de Zeeuwse hoofdstad zijn we snel klaar als we zoeken naar herinneringen aan Wibaut. In de periode dat de Vlissinger werkzaam was bij de houthandel van Alberts aan de zogeheten Houttuinen, nu Achter de Houttuinen bij de Kloveniersdoelen, woonde hij in de Lange Noordstraat op nummer 33. Tot 1893 zou hij hier blijven.

Woonhuis in de Noordstraat, Middelburg.
(foto: Jaco Simons)

Het witgeverfde huis is van enorme omvang. Er hangt hier een informatiebordje aan de gevel, zij het van bescheiden formaat. Het werd geplaatst in 2009, in hetzelfde jaar dat in Vlissingen het bronsplastiek werd onthuld.

Amsterdam

Anders dan in Vlissingen en Middelburg is het aantal herinneringen aan Wibaut in Amsterdam. Daar wordt de naam Wibaut dagelijks ontelbare malen genoemd. Logisch, want we vinden hier zoveel plekken waaraan zijn naam is verbonden.

We beginnen met de twee belangrijkste Wibaut-herinneringen. De Wibautstraat, in de volksmond kortweg De Wibaut, is een van de belangrijkste straten van de stad. De weg had eigenlijk een heuse verkeersader tussen de rondweg Amsterdam en het IJ moeten worden, maar dat plan werd niet voltooid. Daarom heeft De Wibaut nu de allure van een avenue of boulevard; breed

Wibautstraat, vanaf het dak van het Volkshotel, Amsterdam. (foto: Jaco Simons)

Standbeeld van
F.M. Wibaut, Amsterdam.

met in het midden verhoogde groenstroken. De Wibautstraat werd ooit de lelijkste straat van Amsterdam genoemd, maar dat weinig flatteuze predicaat verdween na succesvolle renovaties in de periode 2010-2015. Het metershoge standbeeld van ‘onderkoning’ Wibaut heeft in 2019 een nieuwe plek gekregen, in de middenberm aan de kop van de Wibautstraat. Het bronzen kunstwerk is ontworpen door Han Wezelaar en werd in 1966-1967 gemaakt.

We lopen vervolgens de Wibautstraat van noord naar zuid af en komen dan langs de Amstelcampus, het complex van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Het hoofgebouw heet Wibaut Huis, een nieuw opgetrokken, imposant gebouw voor deze onderwijsinstelling. In de centrale hal treffen we een speciaal voor dit Huis gemaakt mozaïek van 1000 stukjes van het markante hoofd van Wibaut. Daarboven zien we een van de vele quotes van Wibaut: Verandering komt wanneer de mensen het willen, eerder niet. Ook onderdeel uitmakend van het Huis zijn de Floor Zaal en het HvA-debatcentrum Floor. Tot slot vinden we nog het Wibaut Hof, de naam van de binnenplaats van de campus van de hogeschool. Verder in zuidelijke richting was in het oude Paroolgebouw restaurant Baut gevestigd, maar dat is verhuisd. De horecagelegenheid is verder gegaan als zusterbedrijf onder de naam ‘C’.

lets verderop treffen we het Wibautplantsoen dat enkele jaren geleden werd omgedoopt in Wibautpark. Gekoppeld aan het park is de Vereniging Wibautplantsoen, die hier toezicht houdt. En dan is er direct naast het park nog de Wibaut Tuin, een stuk groen dat door buurtbewoners werd aangelegd en wordt bijgehouden. Aan de andere zijde ofwel de westzijde van de Wibautstraat vinden we boven de ves-

Mozaïek in het Wibauthuis, Amsterdam.

Wibautpark in winterse sfeer, Amsterdam. (foto: Jaco Simons)

tiging van supermarktgigant Albert Heijn een in 2018 gerenoveerd appartementengebouw. Ook dat houdt de identiteit van Wibaut levend met de naam FLOOR. De letters aan de gevel worden gekenmerkt door een goed doordachte typografie. Aan dezelfde kant van de straat vinden we de Wibaut Markt, de naam van een kleine groentezaak, en daarnaast treffen we de woontoren Wibautveste.

‘Wibaut aan de Amstel’ is de naam van een stadsuitbreiding- en renovatieproject tussen enerzijds het Amstelstation en anderzijds het Weesperplein. Het project wordt geïnitieerd door de gemeente Amsterdam. Aan dit initiatief is ook een projectbureau verbonden dat opereert onder de genoemde naam.

In de Stopera, het combinatiegebouw van stadhuis en opera, vinden we een borstbeeld van Wibaut uit 2012 van de hand van zijn kleindochter Constance. Ook het Amsterdam Museum heeft een beeldhouwd portret van Wibaut in zijn collectie, uit 1934.

Als we ons verplaatsen naar het Amsterdamse stadsdeel Zuid treffen we een gevelsteen met het hoofd van Wibaut uit 1930. Die is geplaatst op de hoek van de Hen-

riëtte Ronnerstraat en -plein om Wibaut te eren vanwege zijn inspanningen met betrekking tot de sociale woningbouw in dit deel van de stad. In 1951 raakte de steen zwaar beschadigd en werd vervangen door een nieuw exemplaar.

Voortvarend

Is het overdreven zoals Wibaut in Amsterdam wordt geëerd? Daarover kun je van mening verschillen. Echter, wat de geboren Vlissinger bewerkstelligde was, is en blijft bijzonder. In feite was hij de voorloper van onze huidige verzorgingsstaat die later onder minister-president Willem Drees in verdergaande vorm gestalte kreeg. Hoewel zelf zeer bemiddeld, beseftte Wibaut dat zijn bevoorrechte positie voor veel mensen in Nederland nimmer haalbaar was. Aan bittere armoede kon je niet achteloos voorbij gaan, vond Wibaut. Het bleef niet bij mooie woorden waarmee zogenoemde salonsocialisten zich bedienden. Wibaut toonde daden en was daarom ongekend populair bij de arbeidersklasse van zijn tijd. Zijn initiatieven in Amsterdam kregen landelijk navolging. In een politiek linksgeoriënteerde stad als Amsterdam zijn Wibauts daden

Buste aan een gevel van het door Wibaut geïnitieerde wooncomplex in Zuid, Amsterdam.

niet onopgemerkt gebleven. Ere wie ere toekomt.

Bijlage

De onlangs op 97-jarige leeftijd overleden topeconoom Johan Witteveen, onder meer minister van financiën in het kabinet-Marijnen en het kabinet-De Jong, was een kleinzoon van Florentinus Marinus Wibaut.

De bekende, door een moslimextremist vermoorde filmmaker Theo van Gogh was niet alleen een achterkleinzoon van de broer van kunstschilder Vincent van Gogh, maar tevens een achterkleinzoon van de legendarische Floor Wibaut.

JACO SIMONS studeerde kerkorgel en piano aan het conservatorium. Naast zijn activiteiten als musicus en componist

houdt hij zich bezig met archiefonderzoek betreffende de Walcherse historie. Zijn artikelen verschenen in Den Spiegel, Arneklanken, Klaver Vier, Nehalennia, Saillant en De Wete. Online te raadplegen op www.lacoda.nl.

Bronnen

- J. Dekker, *F.M. Wibaut en de houthandel Alberts 1876-1914*, in *Archief* 2002. (Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen)
- E.J. Weterings, *De Wibauts op Walcheren*, Vlissingen 2009.
- F.M. Wibaut, *Levensbouw* (memoires), Middelburg 1936.
- J. Zweer, artikelen in *Den Spiegel*; juli 2007, juli 2008 en oktober 2009.
- www.dbnl.org
- www.tijdschriftenbankzeeland.nl